

ABDALQADIR B. 'OMAR AL-BAĞDĀDĪ'NİN ESERLERİNİN
İSTANBUL'DAKİ YAZMALARI

NAZİF HOCA

XI./XVII. yüzyılın tanınmış arap edip ve dilcisi 'Abdalqādir b. 'Omar al-Bağdādī, bilindiği üzere, 1030/1621'de Bağdad'da doğmuştur. İlk tahsilini burada yaptıktan sonra, 19-20 yaşlarında, üç dili, yani Arapça, Türkçe ve Farsçayı iyi öğrenmiş bir genç olarak, doğduğu şehri terketti ve Şam'a gitti. Bu şehirde ~~Dar~~ an-Naqib diye tanınmış olan Qubāla meceidinde, bir sene kadar kaldıktan sonra, hicrî 1050'de Kahire'ye gitti. Burada al-Azhar medresesi âlimlerinden şer'î ilimleri esaslı şekilde öğrendi. Kahire'deki hocalarından en önemlisi ve kendisinden en çok feyiz aldığı zamanın en tanınmış siması olan meşhur âlim al-Xafāci ¹ idi. Tefsir, hadis ve edebiyatı bilhassa ondan tahsil etti. Hocası kendi eserleri ve ona okuttuğu diğer eserler için kendisine icāze vermiştir. Al-Bağdadi'nin zengin bir kütüphaneye sahip olduğu eserlerinden anlaşılmalıdır. Hocası al-Xafāci'nin ölümünden (1068/1659) sonra, onun eserlerinin ekserisine temellük etmiştir. Ayrıca kendisinin 1000 divana sahip olduğu da rivayet edilmiştir.

Al-Bağdadi, İstanbul'a yaptığı müteaddit seyahatlerin sonucunda, 1092 h. yılında tutulduğu şiddetli bir göz hastalığı sebebiyle, hemen hemen kör olmuştur. Bunun üzerine, deniz yolu ile, Kaire'ye dönmek zorunda kalmış ve az müddet sonra, Kahire'de 1093/1682 yılında ölmüştür.

Hayatı en geniş hatları ile bu suretle özetlenebilecek olan 'Abdalqādir al-Bağādi, Arab diline âit kıymetli pek çok eserin müellifidir. Onun *Hāşiya 'āla Şarh Bānat Su'ād li' 'bn Hişam* üzerinde çalışırken, kendisinin bilinen eserlerinden başka bazı eser-

¹ Bu müellif için bk. al-Muhibbi, *Xu'āşat al-atār* (Kahire, 1284), I,331—343; Brockelmann, *GAL*, II, 285; *Suppl.*, II, 396; *IA*, V/1, 63.

lerine tesadüf ettim.¹ Ayrıca aşağıdaki nüshaların tavsiflerinden anlaşılacağı gibi, kendi el yazısı ile, bazı eserlerini de gördüm. Bu arada kendi el yazısı ile müsvedde hâlinde bulunan *Şarh şawāhid Muğni 'l-labīb* adlı eserinin Ankara İlahiyat Fakültesi Profesörlerinden sayın Tawīd at-Tancı'nin hususî kütüphanesinde bulunduğunu zikretmem yerinde olur.

İstanbul'da görebildiğim nüshalardan başka, al-Bağdadi'nin kendi el yazısı ile bir mecmuanın Konya'da Yusuf Ağa kütüphanesinde bulunduğunu hocam Prof. Ahmed Ateş'ten öğrendim. Bu mecmua bir çok faydalı notlardan başka, şimdiye kadar yalnız Kahire'de al-Xiznat az-Zakiya'deki tek nüshası ile bilinen Abu'l-Mundir Hişām b. Muḥammad b. as-Sā'ib al-Kalbi'nin *Kitāb Tankis al-aşnām*² adlı eserinin bir başka nüshası burada yer almaktadır. Bu eser, bilindiği gibi, Zaki Başa tarafından neşredilmiştir. Nâşir önsözünde 'Abdalqādir al-Bağdadi'nin *Xizānat al-adab*'inde bu eserden bir çok nakiller yaptığını, fakat eserden ve onun aslından bahsetmediğini kaydetmektedir. Bu suretle al-Bağdadi'nin yaptığı iktibasların kaynağı tesbit edilmiş oldu. Yine aynı yerde nâşir bu eserin bâzı eski kaynaklarda *Tankis al-aşnām* adı ile zikredildiği kaydedilmektedir. al-Bağdadi'nin kendi el yazısı ile tertiplelediği mecmuadaki nüshada *Tankis al-aşnām li 'bn Hişām* şeklinde adlandırılmıştır. Al-Bağdadi'nin mecmuasındaki nüshanın basılmış nüsha ile karşılaştırılması, bunun Kahire nüshasından istinsah edilmiş olduğu kanaatini vermektedir.

Bu mecmuada anılmağa değer bir eser de Abū İshāq İbrahim b. A'bdallāh an-Nacirami'nin *Kitāb ayman al-'Arab* adlı eseridir.³ Bu eser Muḥibaddin al-Xatib tarafından neşredilmiştir (Kahire, 1343/1928).

¹ Al-Bağdadi ve eserleri için bk. al-Muhibbi, II, 451—454; *Kaşf az-zunūn*, II, 1330; Bağdatlı İsmail Paşa, *Hadiyat al-'arifin*, İstanbul, 1951, I, 602; Brockelmann, *G A L*, II, 283, *Suppl.*, II, 397; *Xizānat al-adab*, Kahire, 1347, önsöz, I, 87; *IA*, I, 87.

² *Kitāb al-aşnām*, nşr. Ahmad Zaki Başa, Kahire, 1843/1924, nâşirin önsözü, s. 25 v.d.

³ Bk. Yāqūt, *Mu'cam al-udabā'*, nşr. D. S. Margoliouth, I, 277; Brockelmann, *Suppl.*, I, 202, 944; *Z D M G*, 90/120; Goldziher, *Melange Dérenbourg*, s. 224.

'Abdalqādir al-Baġdadi'nin kendi elyazısı ile olan mecmuasının tavsifi

Konya, Yusuf Aġa kütüphanesi, nr. 4879. Yıldız şemseli, zencirekli, miklepsz, koyu kahverengi meşin bir cild içinde, 548 sayfa, 223 × 127 (190 × 93) mm. eb'adında. Satırlar muhtelif olup, 3. sayfa 23 satırdır. Yazı ince, nesih, nestalik ve talik olarak yer yer deġişmektedir. Kâğıt yeşil, açık yeşil, pembe, sarı ve açık saman renginde olup, az saykallıdır. Mürekkep umumiyetle siyah, sözbaşları kırmızıdır, kenarlarda hâşiyeler vardır. 38, 39, 148, 149, 150, 151, 155, 162, 174, 513, 516, 517, 518, 546, 547. sayfalar ve baştan 4 sayfa boş bırakılmıştır.

Mecmuanın muhteviyatı çok çeşitlidir ve kıymetli notlar mâhiyetindedir. Bunlar için ekseriyetle kaynak gösterilmiştir. Gerek tefsir, hadîs, tarih, coğrafya ve gerekse edebiyat kitaplarından yapmış olduġu iktibasların ekseriyeti nahiv ve kelime iştikakına âit parçalardır. Mecmuada, Arapça ve bazı Farsça şiirlerden mâda, çok az olmakla beraber, sayfa 545'te, Türkçe bir kaç lugat ve not da yer almaktadır.

S. 1'de şu kayıt vardır : هذه مجموعة بخط عبدالقادر أفندي البغدادي

S. 118-133, yukarıda anıldığı gibi, Abu 'l-Mundir Hişâm b. Muḡammad b. as-Sā'ib al-Kalbi'nin *Kitāb Tankis al-aşnam*'ı yer almaktadır.

.Baş: (s. 118) كتاب تنكيس الاصنام تأليف ابن المنذر هشام بن محمد السائب

بالكلى بسملة وبه استعين اخبرنا الشيخ ابو الحسن المبارك ابن عبدالجبار بن احمد الصيرفي ...

Son (s. 133:) ..اليعبوب ... صنم و قضاة كانوا يعبدونه

S. 456-460, yine yukarıda anılan Abū İshāq İbrahim b. 'Abdal-lāh an-Nacirami'nin *Kitāb Ayman al-'Arab* adlı eseri yer almaktadır.

Baş (s. 456): كتاب ايمان العرب، بسملة، قال أبو اسحق ابراهيم بن عبدالله

النجيرى الكاتب كانت العرب فى الجاهلية على مذاهب فكان معظمهم ...

Son (s. 460): .. والحب يأكله فى القرية السوس، هذا آخر كتاب ايمان العرب :

و قد تم والله الحمد.

155'de bir notun altında şu kayıt vardır :

حرره في داخجة سنة ١٠٨٣

Son sayfada, s. 548, IV. Mehmed'in Lehistan seferine, beraberinde oğlu olduğu hâlde, iştirak eden müellifin İstanbul-Edirne yolculuğuna ve bu sefere dâir aşağıdaki kaydı mevcuttur.

خرجنا من مصر المحروسة في ثانی عشر شوال المبارک فما زلنا نسا فرحتی دخلنا قسطنطینة فی غرة صدر الحیر ثم خرجنا فی ثانی عشرة الی غزو نصاری الیه (؟) فترناهم و اسرنا منهم اکثر من مائة و خمسين الفاً ثم رجعنا الی ادرنه فدخلناها مع الموکب السلطانی فی یوم الاربعاء الثانی والعشیرین من شعبان المعظم قدره من شهور سنة خمس و ثمانین و الف الهجرية و فی آنسفر کان ولدی احمد بصحبتی سبل الله رجوعنا الی وطننا معه آمین واستجزنا الوریر الاعظم فی العود الی مصر فاجازنا فی السابع والعشیرین من ربیع الاول وخرجنا من اسطنبول فی ثانی جمادى الاولى وخرجنا منها الی مصر فی الثامن عشر من جمادى الاخرة سبل الله الطریق و جمع شملنا باهلنا و احبابنا آمین و دخلنا قونية فی الیوم الرابع من رجب و دخلنا مصر فی الثامن والعشیرین من شعبان سنة ١٠٨٧ والله الحمد.

Yukarıda verilen izahattan da anlaşıldığı gibi, Bağdadi bu mecmuasını 19 Zilhicca 1083 hicri yılından evvel yazmağa başlamış ve son tarih olarak ta, İstanbul seyahatından Mısır'a dönüş târihi olan 28 Şaban 1087 hicri yılını vermiştir.

‘Abdalqādir al-Bağdādī'nin kendi eserleri

1

Xizānat al-adab ve lubb lubāb lisān al-Arab

خزانة الآدب و لب لباب لسان العرب

Al-Bağdādī'nin en büyük eseri olup, Rādī al-Astrābādī (ölm. 686/1287) tarafından İbn al-Hācib'in (ölm. 646/1248) *Kāfiya* adlı nahiv kitabına yazılan şerhte zikredilmiş olan şiiirlerin şerhidir. Müellif bu şerhi yazarken bize kadar intikal etmemiş olan dile ve edebiyata dâir bir çok eserden istifade etmiş ve bu eserlerden pek çok parçalar da nakletmiştir. Bu eser iki defâ basılmıştır. İlk tabı, 4 cild, Bulak, 1299/1881-82; ikinci tabı, Kahire, 1347-1351, henüz tamamlanmamıştır. Eserin yazılış târihi hakkında, müellif eserin sonunda izahât vermektedir ¹.

¹ Bk. *Xizānat al-adab*, 1299/1881-82, c. 4, s. 593,

Nüshaları .

Raġıb Paşa 1337, 1338, 1339, Üç cildten müteşekkil olan bu nüsha, bizzat müellif tarafından mukâbele ve tashih edilmiş, hattâ belki de 3. cildin son kısımları (444 b'den sonraki sayfalar) ya bizzat müellif, yahut oğlu tarafından yazılmış olacaktır.

1. cild, nr. 1337: Koyu kahverengi miklablı, basma şemseli meşin bir cild içinde, 327 varak, 30,5 × 21,3 (21 × 10,5) cm. eb'adında, Her sayfada nesihle 31 satır; mürekkebi siyah, sözbaşları kırmızı, kâğıt saykallı. Üç cild de aynı evsâfı taşımaktadır, ancak varak adedi ve yazı eb'adı değişmektedir. 3 cildinde kenarlarında bizzat Bağdâdî'nin metin tashihleri ve mukâbele kayıtları bulunmaktadır, Cildlerin başında sonradan mevzua göre fihristler yapılmıştır. I. cildin 1 b ve 2 a sayfaları yazısı, bir yıldız ve üç siyah çizgili cedvel içinde olup, diğer sayfalar cedvelsizdir, Bu cild'in başında, al-Muhibbî'nin *Xulâsat al-atar*'inden naklen al-Bagdâdî'nin hâl tercümesi verilmiştir, Fihristen evvelki varakta şu kayıt vardır:

هذا المجلد وما بعده من المجلدين قد قابلهم مؤلفه عبدالقادر البغدادي عفا الله عنه وعنا...

بسمه... اللهم صلي على سيدنا... اما بعد فيقول... عبدالقادر بن عمر البغدادي : Baş :

هذا شرح شواهد شرح الكافية لجم الأئمة... الشهير بالرضي الاسترآبادي...

... ويليها الجزء الثاني من اول باب خبر كان اخواتها... كاتبه : Ferag kaydı :

العبد... احمد بن الشيخ محمد صادق الصديق الكري... تحريراً في جمادى الآخر سنة ١٠٧٩

قاله مؤلفه... عبدالقادر بن عمر البغدادي في مجالس فصيح بحسب الامكان والاطلاع

الا ما زاع عنه البصر والحمد لله... و تمت المقابلة في الخامس من شعبان المبارك من شهور

سنة تسع و سبعين و الف

II, cild nr, 1338, aynı evşafıta olup, yazı eb'adı 21,5 × 11 cm, 350 varaktır.

Baş : بسمه و به نستعين، باب، خبر كان و أخواتها اشد فيه والشاهد السادس

والاربعون بعد المائتين...

Son : ... و ذكر الدميري ان العقاب تسمى عنقاء مغرب لانها تأتي من مكان ...

و أشد بعده وهو الشاهد الواحد والعشرون بعد الخمسمائة، قاله مؤلفه عفا الله عنه

III. cild, nr, 1339, 32-35 satır, yazı eb'adı 220 × 11,0 cm, aynı evşafıta

Baş : الشاهد الواحد والعشرون بعد الخمسمائة، رضيع لبان تدي ام ...

Son : ... و هذا آخر الكلام على شرح شواهد الغرر الفوائد... وكان ابتداء تأليفه

تتصر الحروسة في غرة شعبان من سنة ثلاث و سبعين و الف و انتهاءه في ليلة الثلاثاء

الثاني والعشرين من جمادى الآخرة من سنة تسع و سبعين فيكون مدة التأليف ست سنين

مع ما نخلل في انشاءها من العطة بالرحلة ... قله بضمه و زره بقلمه مؤلفه الفقير الى الله في جميع احواله عبد القادر بن عمر البعدادي لطف الله به و باسلافه ...

Râğıp Paşa 1334. I. cild yıldız şemseli, çift yıldız cedvel içinde, yıldız zincirekli, miklepli; açık kahverengi meşin bir cild içinde, 409 varak; 30 × 20,7 (22 × 13,7) cm. eb'âdında, 35 satırlı işlek bir nesih, mürekkep siyah, söz başlıkları kırmızı, 1 b ve 2 a yıldız cedvel içinde olup, diğer sayfalar çift kırmızı cedvel içerisindedir. Kitabın başında, sonradan yapılmış bir fihrist vardır, Nüsha Râğıp Paşa'nın vakfiye mühürünü de taşımaktadır,

Son: ... تم الجزء الاول من شرح شواهد الرضى ... يتلوه الجزء الثانى اوله و
أنشد بعده والشاهد الواحد و تسمون بعد الاربعائة وهو من شواهد سيبيه
كم نالى منهم فضلا ...

Nüşhanın II. cildi : ayni hütüphanede, nr. 1335, 384 varak Evsafı I. cild gibi.

Baş: بسمه صلى الله على سيدنا .. و أنشد بعده وهو الشاهد ٤٩١ وهو
من شواهد سيبيه، كم نالى منهم فضلا ...

Son: ... قله بضمه و زره بقلمه الفقير الى الله تعالى ... عبد القادر بن عمر
البعدادي لطف الله به و باسلافه و اولاده ... و تحية و سلم

Bu son kayda rağmen, nüsha müellif hattı değildir, yazan ismini ve istinsah tarihini zikretmemiştir, Hierî XII. asırda istinsah edilmiş olmalıdır,

Köprülü 1486.

Ebru kâğıt kaplı, meşin bir cild içinde, çok yıpranmış, 373, varak. 28,5 × 18,2 (20,5 × 10,5) cm. eb'âdında, 31 satırlı nesih, sözbaşları kırmızıdır.

Baş: Aynı

Son: ... تم الجزء الاول من شرح شواهد الرضى و يليه الجزء الثانى من
اول باب خبر كان و اخواتها ...

Bu nüshanın II. cildi, nr. 1487 Birinci cildin evsâfındadır, fakat I. cildten daha çok tahrip edilmiş bir vaziyettedir. 358 varak, 29,8 X 20,6 (22 X 11) cm. eb'âdındadır,

Baş: بسمه باب خبر كان و اخواتها أنشد فيه وهو الشاهد السادس و الاربعون
بعد المأين ...

Son: ... و انشده بعده وهو الشاهد السابع و اتسمون بعد الاربعائة باذل
حيث يكون ... بانه منفة حيث كانه قل

Görüldüğü gibi bu nüsha noksandır, XII. / X VII. asırda istinsah edilmiştir.

Köprülü nr. 303. 3 cildten müteşekkil bir nüsha, I. cild, tamir görmüş, açık kahverengi, basma şemseli, miklepsiz meşin bir cild içinde 249 varak, $30 \times 20,5$ ($23,2 \times 13$) cm. eb’adında, 33 satırlı nesih, mürekkep siyah, sözbaşları kırmızı, kağıdı açık saman renginde az saykallıdır.

Baş : aynı.

Son : ... تم الجزء الأول ويليه الجزء الثاني من أول باب خبر كان و

اخواتها ...

Köprülü nr. 304, II. cild. Cildin bir kapağı düşmüş, meşin bir cild içinde 400 varak; I. cildin evsâfında.

Baş :

بسمه باب خبر كان و اخواتها

Son :

... و انشد بعده وهو الشاهد ٥٦٤

Köprülü nr. 305, III. cild, 445 varak, $30,5 \times 20,5$ ($23,5 \times 13$) cm. eb’adında, kağıdı saykallıdır,

Baş : شدوذا كالزخيمرى فى الفصل قال ابن بعيش متى كانت التزم

السافطة ...

Son :

... و هذا اخر الكلام ...

Bu nüshanın üç cildinde de istinsâh kaydı bulunmamaktadır. Muhtemelen XII./XVIII. asırda istinsâh edilmiştir.

Reisülküttâp 1046, 1047

Bu 2 cildlik nüshanın I. cildi (nr. 1046) basma şemseli, miklepli, vişne renginde meşin bir cild içinde 382 varak, $29,8 \times 20,5$ ($24,5 \times 12,5$) cm. eb’adında, 37 satırlı nesih, mürekkep siyah, söz başları kırmızı, kâğıt açık saman renginde az saykallıdır,

Baş : aynı

İstinsah kaydı : تم النصف الاول يليه ان شاء الله تعالى الشاهد ٥٠١

سهل الله أمامه ... ٢٦ شهر ذى القعدة سنة ١٠٨٨

II. cild (nr. 1047), açık kahverengi meşin bir cild içinde, 362 varak, $29,6 \times 20,1$ ($24,3 \times 12,5$) cm. eb’adında; diğer evsafı c. I gibi,

Baş :

بسمه الحمد لله ... وبعد فهذا الشاهد ٥٠١ ...

İstinsah kaydı : ... انتهى كتابته من خط مؤلفه على يد محمد بن عمار فى

يوم الخميس المبارك ١٧ شهر ربيع الآخر من شهر سنة ١٠٩١ ...

Reisülküttâp. 1048. Miklepli, yıldız şemseli, koyu kahverengi meşin bir cild içinde, 238 varak, $27,9 \times 16,2$ ($20,5 \times 9,1$) cm. eb’adında, 29 satırlı nesih, kâğıt pembemsi, sözbaşları kırmızı, sondan noksan, cild çok yıpranmıştır.

Baş :

بسمه و انشد بعده وهو الشاهد ٥٠١

Son : ... الفعل الماضى انشد فيه وهو الشاهد ٦٢٩

Reisülküttap 1045.

Yaldız şemseli, miklepli, koyu yeşil meşin bir cild içinde, 749 varak, 31,5×20,8(24,5, × 13,5) cm, eb'adında, 45 satırlı ince arap neshi, kâğıt beyaz ve az saykallıdır. Baş tarafta bir fihris ile al-Muhibbi *Xulāṣat al-atar* den naklen müellifin tercümei hali bulunmaktadır,

Baş : بسمه تحمداً يا من شواهد آياته غنية عن الشرح ...

Son : ... وكان ابتداء التأليف بمصر المحروسة في غرة شعبان من سنة ١٠٧٣ وانتهاه في الليلة ...

İstinsah kaydı yoktur, XII./XVIII. asırda istinsah edilmiş olacaktır.

Bu nüshanın yazısı, Rağıp Paşa 1334 ve 1335 nüshasının yazısına benzemektedir ve belki de aynı müstensih tarafından yazılmıştır.

Şehid Ali Paşa 2428. Tamir görmüş yarı meşin bir cild içerisinde. 457 varak, 29,3 × 18,2 (22,5 × 10,5) cm. eb'adında, 41 satırlı arap neshi, mürekkep siyah, sözbaşları kırmızı, yazı kırmızı cedvel içinde, kâğıt beyaz ve saykallıdır. Kitabın bazı sayfalarında rutubet lekeleri görülmektedir. Bilhassa 1. ve 2. varaklar rutubetten harap olmuştur.

Baş : ... وهو الشاهد الثانى والمشرعون بعد الاربعائة ...

İstinsah kaydı : ... انتهى من خطه برسمه وكان الفراغ منه يوم الخميس
سابع شهر صفر سنة ١١٠٥ على يد كاتبه الحقيد احمد ابن احمد ابن حماد الديجمونى
المالكي المرزوقى الضارى

Yeni Câmî 1075. Kahverengi meşin bir cild içinde 300 varak, 20,7 × 15 (15,1 × 10) cm. eb'adında, 23 satırlı, nesih, sözbaşları ve hâşiyedeki kayıtlar kırmızı, kâğıt açık saman renginde, saykalsızdır. Son varak sonradan tamamlanmıştır. Bu nüsha kitabın birinci cildini teşkil etmektedir.

Son : ... وهو الشاهد ١٣٣ ...

XI./XVIII. asırda istinsâh بالخبر الثانى آتمه الله بالخبر
edilmiş olmalıdır.

Kılıç Ali Paşa 939.

Tamir görmüş, üzeri renkli kâğıt kaplı, miklepsiz, sırtı koyu vişne rengi meşin bir cild içinde 496 varak : 29,5 × 18,8 (21 × 12) cm. eb'adında, 33 satırlı nesih, sözbaşları kırmızı, bâzı sayfalarda hâşiyeler vardır, kâğıt açık saman renginde saykalsızdır, Nüsha kitabın birinci cildini teşkil eder, XII./XVIII. asırda istinsah edilmiştir.

Baş : aynı.

Son : ... و انشد بعده وهو الشاهد ٥٩٩ ... اوررد ايضافي باب الضمير بعد
الشاهد التامين بعد التلامئة و تقدم الكلام ايضا مستوفى هناك.

Kılıç Ali Paşa 940.

Açık kahverengi meşin bir cild içinde, 644 varak, 20,5 × 15 (16 × 9,5) cm. eb'adında. 23 satırlı nesih, sözbaşları kırmızıdır. Kenarlarında metne giren tas-hihler ve mukâbele kayıtları vardır. Bâzı sayfaların satırlar çizilmiştir. 136 a-155 b ve 637 a-644 b'deki varakların yazısı farklı olup, sonradan tamamlanmıştır. XI./XVII. asırda istinsah edilmiş olmalıdır.

Baş : ... و صلى الله ... و انشد بعده وهو الشاهد انوفى لتسائة ...

Son : Aynı

Feyzullah Efendi 1952-1953

Bu iki cildten müteşekkil nüshanın I. cildi (1952) kahverengi meşin, siyah şemseli, zencirekli, miklepli bir cild içinde, 648 varak, 29'8 × 20,5 (20,0 × 13,0) cm, eb'adında 33 satırlı nesih, sözbaşları ve beyitler kırmızı kâğıt açık saman renginde az saykallıdır,

Baş : aynı.

Son : ... و انشد بعده وهو الشاهد ٧١ وهو من سوانيد سيدوه ...

II, cild (1953), birinci cildin evsâfını taşımaktadır; 729 varak, 29,7 × 20,7 (20 × 12,2) cm. eb'adında ve cildin bir kapağı kopmuş vaziyettedir. Her iki cildinde kenarlarında metin tashihleri vardır. İstinsâh kaydı yoktur. XI.-XII./XVII. XVIII. asırda istinsah edilmiş olması muhtemeldir.

Baş : نوم حرمان جمع لقيط بن رادة ليني عامر غالب عليهم ... و انشد
بعده وهو الشاهد ٤٧٢ ...

Son : Aynı.

Ayasofya 4491. Kahverengi meşin, yıldız şemseli, yıldız zencirekli, mik-lepli bir cild içinde, 402 varak, 28,9 × 15,1 (19,4 × 7,5) cm. eb'adında, 27 satırlı ta'lik, sözbaşları kırmızı, kâğıt saykallıdır. 1 b müzehheddir.

İstinsah kaydı (400) : ... على يد ... محمد صارق بن علي المدعو ببوليوجي ...

زاده جري، ذلك في اليوم الخامس عشر من رجب انفراد لسنة ١١٢١ ...

Hacı Selimağa 1132. Tamir görmüş, kahverengi meşin, yıldız şemseli ve zencirekli, miklepli bir cild içinde, 404 varak, 27,7 × 17,5 (21 × 9,3) cm. eb'adında, 29 satırlı nesih, sözbaşları kırmızı, kâğıt ince ve saykallıdır. Baştan 10 varak sonradan tamamlanmıştır. Kenarlarda mukabele kayıtları vardır (vrk. 79 b'de (بلغ مقابلة على نسخة مؤلفه). İstinsah kaydı yoktur, XI./XVII. asırda istinsah edilmiş olmalıdır.

Baş : Aynı.

Son : ... تم الجزء الاول وبله الجزء الثاني من أول باب خبر كان و اخواتها ...

Hāşiya 'alā Şarḥ Bānat Su'ād li'bn Hişām

حاشية على شرح بانة سعاد لابن هشام

Bağdâdi'nin ikinci büyük eseri. İbn Hişâm'ın (ölm. 761/1360) Ka'b b. Zuhayr'in, meşhûr «Bānat Sur'ad» kasidesi şerhine yazmış olduğu hâşiyedir. Al-Bağdâdi bu eserini yazarken de bize kadar gelmemiş dil, edebiyat ve târihe dâir eserlerden istifâde ederek, bunlardan nakiller yapmış ve İbn Hişâm'ın şerhinde geçen "şavâhidi,, şerhettikten başka, ismi geçen şâir ve âlimlerin hâl tercümelelerini vermiştir. Ancak aynı mes'ele veya şahıs hakkında *Xizānat al-adab*'inde izâhat vermiş ise, böyle hallerde oraya atıfta bulunmuştur. Bu eseri mâlûmat bakımından, *Xizānat al-adab*'in tamamlayıcısı sayılabilir.

Üzerinde, makale müellifinin ayrıca çalıştığı bu eserin al-Bağdâdi'nin elyazısı olması muhtemel olan bir nüshası Köprülü Kütüphanesinde bulunmaktadır. Eserin görebildiğim nüshaları şunlardır:

Köprülü 1301, 1302. İki cild hâlindeki bu nüshanın birinci cildi (nr. 1301) tamir görmüş, kahverengi meşin, başma şemse ve zencirekli, miklepli bir cild içinde, 418 varak, 20,8 × 15 (15,8 × 8) cm. eb'adında, 21 satırlı nesih, söz başları ve beyitler kırmızı ile yazılmıştır. 1b — 4a'nın sonuna kadar yazı daha incedir, sonra biraz irileşiyor ve sonuna kadar aynı şekilde devam ediyor. Her iki cildin de kenarlarında bizzat müellif tarafından yapılmış metin tashihleri ve mukabele kayıtları vardır. Bâzi sayfaların bâzi satırları çizilmiştir. (Meselâ: 18b, 49b v. s.). Eserin I. cildi, 25 Şabân 1030 hicri yılında yazılmıştır.

Baş: بسمه... حمداً لمن كما خواص عباده بركة المدائح... اما بعد فيقول
العبد... عبدالقادر بن مهران البغدادي..

Son: ... تم: انصف الاول من حاشية شرح بانة سعاد تحريراً في ٢٥ من
شعبان المبارك سنة ١٠٨٠ وياتي بعد هذا شرح قوله: فما تدوم على حال يكون
بها البيت

Nüshanın II. cildi (nr. 1302) 318 varak, yazı eb'adı 14,7 × 9,3 cm. olup, I. cildin evsafımdadır. Birinci ciltte olduğu gibi bu cildin de kenarlarında müellifin bizzat yaptığı metin tashihleri ve mukabele kayıtları vardır. 1. ve 2. varakların üst kısımları tamir gördüğü için, bâzi kelimeler okunamıyor. Bu ciltte de bâzi sayfaların satırları çizilmiş olup, müellif tarafından tashih edilmiştir.

Her ne kadar, aşağıda verilen kayda göre, bu nüshanın bizzat müellif tarafından yazılmış olduğu ifâde edilmiş ise de, müellif hattı değildir. Fakat nüshadaki metin tashihleri ile, I. cildin mukaddimesindeki yazının bizzat müellif hattı olduğu kesin olarak söylenebilir. Müellif eserin mukaddimesinde de işaret etmiş olduğu gibi, bu nüshayı, Köprülü Fazıl Ahmet Paşa'ya (1633 — 1676) takdim etmek üzere, kendi müsveddelerinden yazdırtmış olup, bizzat okuyup tashih etmiş olmalıdır.

1a. الجلد الثاني من الحاشية على شرح بانت صمد... عبدالقادر بن سمر
البغدادي لطف الله به و اتحانه على امامه أمين

Baş : : بسمه... فما تدوم على حال تكون بها...

... وهذا اخر ما اردنا ايضاحه... وتم في صحوة يوم الاثنين

İstinsah kaydı : ۲۹ من شهر جمادى الآخرة من شهر سنة ۱۰۸۲... حال ذلك و كتبه بيده
الفاتية الفقير... عبدالقادر بن عمر بن بازيد بن الحاج احمد البغدادي...

Ayasofya 4069. Vişne renginde, miklepli, yıldız şemseli, yıldız çerçevesi bir cild içinde, 405 varak, 29,5 × 16,5 (21,4 × 9,5) cm. eb’adında, 31 satırlı ta’lik; sözbaşları kırmızı. Metin, yıldız ve siyah cetvel içinde olup, beyitlerin mısraları bir çizgi ile ortadan ayrılmıştır. Kâğıt, koyu saman renginde, saykallı ve filigranlıdır. lb’de serlevha vardır.

Baş : Aynı.

İstinsah kaydı : الحمد لله على التمام... وبعد فاني قد امرت بكتابة هذا الكتاب المستطاب من مسودة مؤلفه رحمه الله... و صدر الامر المذكور من طرف من هو صاحب الفضل... حضرة صاحب محمد أهدى يرى راده انفاص بمساکر روم الى مد الله ظلال حمايته... وهذه واقعة في ظرف سنة ۱۱۵۰ والكتاب... مصطفى بن محمود...

Nuruosmaniye 3765. Kırmızı meşin, yıldız şemseli, zencirekli, miklepli bir cild içinde, 271 varak, 26,8 × 16,5 (18,9 × 9,9) cm. eb’adında, 28 satırlı kısmen harekeli nesih, 1b ve 2a’nın yazısı yıldız, diğer varaklar ise, kırmızı cedvel içindedir. Kâğıt açık saman renginde az saykallıdır. Başında, eserde geçen beyitler ile hal tercümesi verilen şâir ve âlimlerin fihristi bulunuyor. 16 Zilhicce 1115’te Yūsuf b. ‘Abdillāh al-Dirini al-Azhari al-Şāfi’i tarafından istinsah edilmiştir.

Baş : Aynı. 16 Zilhicce 1115 hieride istinsah edilmiştir.

Eserin II. cildi, nr. 3766, aynı evsafa olup, cildin sırtının bir kısmı yırtılmış, 259 varak, 29 satırdır.

Baş : بسمه و به نستعين فما تدوم على حال يكون بها كما تلون...

İstinsah kaydı : ... و وافق الفراغ... في يوم الجمعة لثاية شهر الحير الذي

هو من شهر سنة ۱۱۱۶.. و ذلك على يد... يوسف بن المرحوم عبدالله الدررخي الشافعي مذهباً. الرفاعي طريقة...

Ragıp Paşa 1089. Kırmızı meşin, şemseli, zencirekli, miklepsiz, bir cild içinde, 346 varaklı bir mecmüada muntazam bir nesih, söz başlar’ kırmızı, kâğıt açık saman renginde, saykallıdır. Yazılı kısmın etrafı sarı ve bâzan da yıldız ile, haşiye kısımları da kırmızı ile çerçevlenmiştir. Mecmüada bulunan eserler :

1. 1b — 9a arasında, kısa, muhtelif fevâid.
2. 10b — 43b arasında, İbn Hişâm'ın Ka'b'ın *Banât Su'ād* kasidesine yazmış olduğu şerh ;
3. 44b'den 51a'ya kadar, bu şerhte geçen beyitlerin kafiyelerine göre alfabetik fihristi ;
4. 52b. — 346a'ya kadar, Bagdâdî'nin adı geçen şerhe olan haşiyesi yer almaktadır.

Baş : Aynı.

İstinsah kaydı (vrk. 346) : ... وتم في صحوه يوم الاثنين ٢٩ من شهر جمادى
الآخرة من شهر سنة ١٠٨٦

3

Şarh şawahid Muğni 'l-labib شرح شواهد مغني اللبيب

Bu eser, İbn Hişâm'ın Arap dilinin en muteber kitaplarından biri olan *Muğni 'l-labib* adlı eserinde geçen beyitler üzerine yazmış olduğu şerhtir.

Nüshaları :

Bayazıt, Umumî 6294.

Tamir görmüş kahverengi meşin, basma şemseli, miklepli bir cild içinde, 1373 sayfa. 24,7 × 17,5 (19 × 10,5) cm. eb'adında, 31 satırlı nesih, söz başları kırmızı, kâğıt çok az saykallıdır. Nüsha, Sultan Abdülmecid'in vakfiye mühürünü taşımaktadır.

Baş : بسمه .. الحمد لله رب العالمين ... و بعد فقد شرعت في شرح أبيات
مغني اللبيب لابن هشام الانصارى ارجو من الله ان يوفقني لاتمامه بعنه ... و بدأت
بالكتابة في الساعة السابعة من الليلة ٢٣ من شهر ريسان .. من السنة السادسة والخمسين
بعداالف من الهجرة

... وهذا آخر الابيات التي ختم المصنف بها :
كتابه وقد من الله علينا في ان وقفنا لشرح ابياته من الاول الى الاخر بعد ان
يكاد يذهب البصر رمد شديد فاني لما وصلت الى انشاد البيت الثالث و الاربعين
بعد الستائة حدث لى شقيقة رمدت عيني اليمنى و انطبقت معها اليسرى و ذلك في
اليوم الرابع من ذى الحجة ختام سنة ١٠٨٧ فرمدت عيني بتره حارة مدة ثلاثين
يوما ففترت النازله فافتحت عيناى بعض الافتتاح وهى تحب التغميض فما زالت
موجعة و نورها ينقص الى ان كدت لا ابصر شيئا حتى انعم الله على نابصارها فرجعت
في تكميل شرح الابيات في غرة ربيع الاول من شهر سنة ١٠٩١ والله الحمد على
هاتين النعمتين وتم شرحها في وقت العصر من يوم الجمعة السادس من شهر رجب

من السنة المذكورة ولكن قد استعملنا في أواخر هذا الشرح لتصميم العزم الى القسطنطينية لامر عرض فتم قبل السفر بخمسة ايام وكان ابتداء الشروع في الشرح الساعة السابعة من الليلة الثالثة والعشرين من شهر رمضان المبارك من السنة السادسة والثمانين بعد الالف من الهجرة والله الحمد... وكان الفراغ من استنساخها يوم الثلاثاء المبارك ١٩ شهر رمضان المعظم من شهر سنة ١١١٤ من الهجرة... على يد اضعف العباد... على بن محمد المتلا الجموي بلدا الحنفي مذهبيا..

Lâleli 3338. Kahverengi, yıpranmış meşin bir cild içinde, 647 varak, 31×21 (22,5×12,5) cm. eb'adında, 35 satırlı nesih, söz başları kırmızı, kâğıt kalınca ve çok az saykallıdır.

Baş evvelki gibidir.

İstinsah kaydı yoktur. Takriben XI./XVII.—XII./XVIII. asır.

Ayasofya 4489. Yıldız şemseli, zencirekli, koyu kahverengi meşin, yıpranmış bir cild içinde, 811 varak, 31×18,5 (21×10) cm. eb'adında, 27 satırlı, kısmen harekeli nesih, söz başları ve beyitler kırmızı, kâğıt az saykallıdır. Kenarlarında haşiyeler, metne giren tashihler ve mukabele kayıtları vardır.

Baş evvelki gibi.

..اتفق الفراغ من تصحيح هذه النسخة و معارضتها :
نسخة المؤلف المنقول منها التي بخطه في أواسط شهر ربيع الآخر من سنة ١١٤٨ على يد العيد... احمد بن حسين الكيواني الشافعي...

4

Şarḥ şawahid Şarḥ aş-Şafiya li'r-Radi al-Astarbadi wa li'l- Çārpardi. شرح شواهد شرح الشافعية للرض الاسترابادي وللچارپردی.

Bu eser, ar-Radi al-Astarābadi'nin ve al-Çārpardi'nin (ölm. 746), İbn al-Hācib'in aş-Şafiya adlı eserine yazmış oldukları şerhlerde geçen beyitlerin şerhidir.

Nüshaları:

Feyzullah Efendi 2038.

Koyu kahverengi meşin bir cild içinde, basma şemseli, miklepli, 182 varak, 20×14,4 (14,6×8,5) cm. eb'adında, 25 satırlı nesih, söz başları kırmızı, kâğıt az saykallıdır. Kenarlarda metne giren tashihler ve matlab kayıtları vardır. XII./XVIII. asırda istinsah edilmiş olacaktır.

بسمه وبه ثقتي... و بعد فلما فرغت... من شرح شواهد شرح الشافعية :
لنجم... الرضى الاسترابادي... رأيت ان الحق به شرح آيات شرح الشافعية له ايضا

وهي ١٩٦ بيتاً لكونها كتاباً واحداً متناً وشرحاً فكذلك ينبغي أن يكون شرح آياتها وإشاراً إلى بعض الأفاضل بأن اضم إليها ما انفردت من آيات شرح... أحمد بن الحسن الجاربردي... وشرعت... في يوم الخميس ٢٤ من جماد الآخرة من سنة ١١٩٩...
... وكان الفراغ من تسويد هذه الأوراق بعد المغرب من ليلة الجمعة : Son
الثالثة عشر من صفر الحبر عام ثمانين بعد الهجرة... قال ذلك وكتبه مؤلفه الفقير...
سيد القادر بن عمر البغدادي...

Reşid Efendi 1120.

Tâmir görmüş, üzeri kâğıt kaplı, miklepsiz bir cild içinde, 179 varak, 23,3 × 15,2 (17,1 × 8) cm. eb'adında, 27 satırlı nesih, söz başları kırmızı, kâğıt ince ve az saykallıdır. Başta bir fihrist vardır. 1178'de istinsâh edilmiştir.

İstinsah kaydı : من صفر الحبر لسنة ١١٩٨ من الهجرة... على يد مصطفى بن محمد بن أحمد...

Baş : Aynı

Reisülküttab 1178.

XII./XVIII. asırda istinsâh edilmiş, bir mecmua içinde, 255b—375a arasında yazı eb'adı 14,5 × 9,4 cm., 23 satır, tavsifi için Bk. burada nr. 12

Baş : Aynı.

Son : ... و اخرج بخزاعة و قام بنصرها والحمد...

5

Şarh şawāhid şarh al-Tuhfat al-wardiyya.

شرح شواهد شرح التحفة الوردية

İbn al-Vardi (ölm. 749/1349)¹ diye meşhur Zaynaddin 'Omar'in *Şarh at-Tuhfat al-wardiyya* isimli eserinde geçen beyitlerin şerhi için yazılmış bir eserdir. Bu eserin bizzat müellif tarafından okunup tashih edilmiş nüshaları mevcuttur.

Nüshaları :

Bayazıt 6289. Yeşil bez kaplı, miklepli bir cild içinde, 203 sayfa, 22,2 × 15 (15,7 × 9) cm. eb'adında, 21 satırlı kısmen harekeli nesih, söz başları kırmızı, kâğıt açık saman renginde olup, az saykallıdır. Kenarlarında, bizzat müellif'in yaptığı açık saman renginde olup, az saykallıdır. Kenarlarında, bizzat müellif'in yaptığı olduğu metin tashihleri vardır. Nitekim, aşağıda, müellifin bu nüshayı okuyup tashih etmiş olduğuna dair kayıt verilmiştir. Başta la'da mevzua göre yapılmış fihrist vardır.

¹ *Kaşf al-zunūn*, I, 376; *İslâm Ansiklopedisi*, VI/2, 871.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ... و بعد فیقول... عبدالقادر بن عمر البغدادی Baş
هذا شرح شواهد شرح التحفة الوردية للعام... زهير الدين عمر الشهير بابن الوردى وهو
شرح قد بالغ في تهذيب معانيه...

... وهذا شرح آخر آيات التحفة الوردية وتم في ليلة 1 İstinsah kaydı :
الجمعة التاسعة والعشرين من شهر رجب الفرد من شهر سنة 1087 من الهجرة...
وكان الابتداء في شرحها في اليوم السادس من شهر المذكور مجزت كتابة هذا الشرح على يد...
محمد سمار... 18 رمضان سنة 1087، طالعه مؤلفه الفقير... و صحح ما حرفة الكتاب بحسب
الطاقة وتم في ليلة العشرين من رمضان المعظم من شهر سنة 1087

Esad Ffendi 3068. Ebru kâğıt kaplı yarı meşin bir cild içinde, 110 varak,
19,1 × 13,2 (16 × 9) cm. eb'adında, 21 satırlı nesih, söz başları kırmızı, kâğıt açık
saman renginde az saykallıdır. Haşiyelerdeki tashihler bizzat müellif tarafından
yapılmıştır. Nitekim sonunda, bizzat müellifin nüshayı okuyup tashih etmiş oldu-
ğuna dair bir kayıt mevcuttur.

Baş : Aynı.

İstinsah kaydı (vrk. 110): ... نجزت كتابة هذا الشرح... على يد... محمد...
بن عبدالسلام في 20 شهر رمضان سنة 1087، طالعه مؤلفه الفقير... و صححه بحسب
الطاقة وتم في 21 من رمضان المبارك سنة 1087

Lâleli 3332. Basma şemseli, miklepli, açık kahverengi meşin bir cild içinde,
143 varak, 22 × 14,5 (15,5 × 7,3) cm' eb'adında, 19 satırlı nesih, söz başları ve
beyitler kırmızı, kâğıt, beyaz ince ve saykallıdır.

Baş : Aynı.

İstinsah kaydı : ... و كتبت هذه النسخة من خط المؤلف... وكان الفراغ

من كتابتها في يوم الاثنين المبارك رابع شهر صفر الخير سنة 1094 ...

Lâleli 3333. Ebru kâğıt kaplı yarı meşin, miklepli bir cild içinde, 114
varak, 21 × 14,8 (14,5 × 6,8) cm. eb'adında, 21 satırlı nesih, söz başları kırmızı,
kâğıt az saykallıdır. İstinsah kaydı yoktur. XII./XVIII. asır.

Şehid Ali Paşa 2430. Ebru kâğıt kaplı yarı meşin, miklepli bir cild
içinde, 106 varak, 20,6 × 15,3 (14,6 × 8) cm. eb'adında 21 satırlı tâlik, söz başları
kırmızı, kâğıt saykallıdır.

Baş : Aynı

İstinsah kaydı : ... تمت الكتاب... قائلها مؤلفها وصحح ما تيسر منها فان

كانها لا يكاد يكتب كلمة صحيحة لا ببارك الله فيه فان الاصل كان عنده يكتب منه وما
تيسر بعد تمام الكتابة مقابلة ما كتبه بالاصل فان مستكتب هذه النسخة كان مسافرا
... وهو الوزير الجليل... عبيد باشا الشهير بدشانجي باشا... و كتبه بقلمه الفقير...
عبدالقادر البغدادي... وتم ذلك في الليلة الرابعة عشر في شهر رمضان من شهر
سنة 1087 و حسبنا الله ...

Lala İsmâil 660. Yarı meşin, miklepli, bir cild içinde, 176 varak, 20,5×11,5 (15×5,7) cm. eb'adında, 21 satırlı ince tâlik, söz başları kırmızı, kâğıt saykallı ve ince, bâzı daraklarında hâşiyeler vardır.

Baş : Aynı.

Ragıp Paşa 1443. Ebru kâğıt kaplı, miklepli, bir cild içinde, 156 varak, 3,1×14,3 (17×7,6) cm. eb'adında, 23 satırlı nes tâlik, söz başları kırmızı, kâğıt saykallıdır.

Baş : Aynı.

İstinsah kaydı : ... قد وقع الفراغ في شهر ذي الحجة ... من سهور سنة أثنى و تثنين و مائة و ألف من الهجرة النبوية ...

Ayasofya 4684. Ebru kâğıt kaplı, yarı meşin, miklepli, bir cild içinde, 183 varak, 22,2×10,9 (16,2×6,1) cm. eb'adında, 23 satırlı tâlik, müsekkep siyah, söz başları kırmızı, kâğıt saykallıdır.

İstinsah tarihi yoktur. XII./XVIII. asır.

Baş : Aynı.

Şehid Ali Paşa 2675. Ebru kâğıt kaplı, yarı meşin, bir cild içinde, 295 varaklık bir mecmûa içinde olup, 141b—258b arasındadır. 22,7×15,5 (15,5×7,5) cm. eb'adında 25 satırlı tâlik, söz başları kırmızı, kâğıt saykallıdır. Nûsha 1108'de istinsah edilmiştir.

Baş : Aynı.

6

Luğat-i Şah-nâma.

لغة شهنامه

Firdawsî'nin (ölm. 1020 m.) *Şah-nama*'sinde geçen nâdir Farsça kelimelerin lûgatçesi ¹ olup, aşağıda nüshaların tavsifinde görüleceği gibi, 1068 hicrî yılında yazılmıştır.

Reisülküttab 1112. Kahverengi meşin, miklepli, basma şemseli bir cild içinde, 182 varak, 24,3×12,6 (17,3×7,4) cm. eb'adında 23 satırlı nesih, söz başları kırmızı, kâğıt az saykallıdır. 29 Ramazan 1069 müellif hattıyla.

Baş : ... و بعد اشبه عبد حقير و بنده بر تصدير ... عبدالقادر بن عمر البغدادي ... تصدير ايدركه هجرتك ١٠٦٧ سنه سنده مطالعة شهنامه فردوسی ... واقع اولدی ...

Son ve istinsah kaydı : ... لله الحمد مع اذان الفجر من يوم الجمعة ... التاسع والمئتين من شهر رمضان المبارك من شهر سنة ١٠٦٩ تم هذا التأليف

¹ *Abdulqâdiri Bağdâdensis Lexon Şahnâmianum*, nşr. C. Salmann, Petersburg, 1895; *İslâm Ansiklopedisi*, c. IV, s. 643.

وله الحمد مع اذان الفجر من يوم الثلاثاء السادس عشر من شهر رمضان المبارك من شهر سنة ١٠٦٩ و تمت المقابلة ايضا عند اذان الفجر من ليلة الثلاثين من رمضان المعظم قدره من شهر سنة ١٠٦٩ الهجرية قاله رحمه وزره بقلمه مؤلفه الفقير ...
عبدالقادر البندارى ...

Halet Efendi 576. Tâmir görmüş, koyu vişne rengi meşin, basma ve yıldız şemseli, zencirekli, miklepli bir cild içinde, 119 varak, 21,0 × 11,9 (15 × 6) cm. eb'adında, 29 satırlı tâlik, söz başları kırmızı, yazı çift çizgili yıldız cedvel içindedir.

İstinsah kaydı : این نسخه لطیف امام دافت ... مصطفی المدعو سالی

زاده فی يوم العاشر من شهر ذی الحجة الثمرفة الواقع فی سنة ١١٢١

Raşid Efendi 973. Kahverengi meşin, miklepli, yıldız zencirekli bir cild içinde, 129 varak, 20,3 × 13 (15 × 7) cm. eb'adında 21 satırlı tâlik, söz başları kırmızı, sonu noksandır.

Baş : Evvelki gibidir, XII./XVII. asırda istinsah edilmiş olacaktır.

Son (noktasıdır) : ... کروى كثر كاتف و ضم راء مهملة الله و للرد طوار

ایاغندن اوزلنش بالحقدر.

7

Şarh-i Şahidi

شرح شاهدى

Al-Bağdadi'nin bu eseri¹⁰ 927 hicrîde ölen *Gulşan-i tâwhîd* sahibi, Şahidi'nin *Tuhfe* sine yapmış olduğu şerhtir. Bağdadi bu eseri hem Türkçe, hem Arapça olarak şerh etmiştir.

Türkçe şerhinin nüshaları:

Köprülü 685 k. III.

Vişne rengi meşin, şemseli, zencirekli, miklepsiz bir cild içerisinde, 113 varak, 20,5 × 13 (15 × 7,7) cm. eb'adında, 19 satırlı tâlik, mürekkep siyah, söz başları ve beyitler kırmızı, kâğıt saykallıdır.

Baş : بسمه الحمد لله رب العالمين ... اما بعد ساكن زاوية حمول ... عبدالقادر
بن عمر البندارى بوجهه تعبیر مرآة و ب طرز الله توجيه كلام اندرله ايام شهابدهكه
مقدمه هر فتح باب در تحصيل زبان فارسى به كوشش و درك لغات و معانى سنة

¹⁰ Paul de Lagarde, *Persische Studien*, Göttingen, 1884, s. 31 v. d.; Gustav Flügel, *Arabischen Persischen und Türkischen Handschriften der Kaiserlich-Königlichen Hof. Bibliothek zu Wien*, Viyana, 1865. I, 136, 141 v. d., *Xızānat al-Adab*, Kahire 1347, nâşir'in önsözü, s. 15.; *Osmanlı müellifleri s.19 Sicilli osmâni*, c.1, s.93

ورزش اولنوردی برمدت تابع لغاتنه و تفهم مرابا و کتته صرف اولندی ابتداء
تعلیمده منظومه فایق اقران مشهور دوران مولانا شامدی که عصرنده معارف فارسی به
شاه ایدی ... یکریمی بن مقداری مسوده سی کوشه هجرانده قلمشدی حالا تاریخ سنه
۱۰۷۸ در بعض اعزّه کرام اول اوراق بی انتظامه واقف اولیجق تبیضینه اشارت
و اقدام ایلدی ... لکن قبل الشروع ناظم تحفه حسامیه دن طرح ایدوی کلماتی مسرود
ایدوب بعده هر کتته شرحی آخرنده ناظمک مشویدن کتوردکی مزید منقود و
مسکوت اولان کلمات این منظومه ده موجود اولدونی معلوم اولجق مناسب کوروندی ...

Son ve istinsah kaydı: ... زدای زدودیدن فعل امردر پاسی زائل ایله :

دیمکدر ... کتبه الفقیر مصطفی الدیاربکری فی ۲۳ رجب المرجب سنه ۱۰۸۶

Esad Efendi 3226. Kahverengi meşin, basma şemseli, miklepsiz bir cild içe-
risinde 128 varak olan bu mecmuada, 1b.—114a varaklarını işgal eder. 21 × 15,3
(14 × 7,8) cm. eb'adında, 17 satırlı tâlik yazı, mürekkebi siyah, beyitler ve
farsça kelimeler kırmızı ile yazılmıştır, kâğıt saykallıdır.

Baş ve son evvelki gibidir. İstinsah kaydı yoktur. XII./XVIII.
asırda istinsah edilmiş olacaktır.

Arapça şerhinin nüshaları:

8

Şarh lughat Şahidi bi'l-arabiyya شرح لئنه شامدی بالعربیه

Yeni Cami 1129. Kahverengi meşin şemseli, miklepli bir cild içinde 71
varak, 26,3 × 18 (19 × 10,4) cm. eb'adında, 15 satırlı muntazam harekeli nesih,
1b tezhiblidir. Mürekkep muhtelif olup, Türkçesi mavi ve kırmızı, Arapçası siyah
ile yazılmıştır. Kâğıt pembemsi ve saykalsızdır, bâzı varaklar tâmir görmüştür. 12
Ramazan 1096'da, müellifin ölümünden üç yıl sonra istinsah edilmiştir.

Baş: ... الحمد لله رب العالمین ... هذه کلمات عربیه املاها شيخنا و
استاذنا ... مولانا المرحوم عبدالقادر أفندی البغدادی رحمه الله ... علی التحفة الشاهديه
حل به مشکلاتها و ازال معضلاتها ... قال المؤلف

بنام خالق وحی و توانا قدیم و قادر و بینا و دانا

یعنی باسم الخالق العلی القوی القدر السميع العليم ...

... تم الکتاب ... علی بد کاتبه یوسف ... تحریرا فی ۱۲

İstinsah kaydı:

شهر رمضان من شهر سنه ۱۰۹۶

Dârülmesnevi 567. Ebru kâğıt kaplı, yarı meşin bir cild içinde 36 varak, 28 × 24,5 (19 × 14,5) cm. eb’adında, 21 satırlı nesih, Türkçe beyitler ve metin kırmızı ile yazılmıştır. Kâğıt güvelerden tahrip edilmiş olup, varakların kenarları tâmir edilmiştir.

İstinsâh kaydı yoktur, XI. — XII./XVIII. asır.

9

Kitāb maḳṣad al-maram fi ‘acā’ib al-ahrām

کتاب مقصد المرام فی عجائب الاهرام

Müellif, mukaddimesinde de zikretmiş olduğu gibi, bu eseri eski bir tomar içinde bulunan, eskimiş, yırtılmış, kenarları kopmuş, yazısı siyak-ı kelâm ile dahi takip edilip okunamıyacak bir hâle gelmiş olan *Kitāb fi ‘l-ahrām wa‘l-hacar al-musammā bi Abi-‘l-Hawl* isimli bir kitaptan istifade ederek meydana getirmiştir.

Nüshaları:

Şehid Ali Paşa 2733. Vişne rengi meşin, basma şemseli, miklepli, yaldız zencirekli bir cilt içinde, muhtelif eserlerden derlenmiş notlar hâlinde, 198 varaklı bir mecmua içinde, 1b. — 90b arasındaadır. Eb’adı 19,6 × 11,3 (13,3 × 6) cm., 15 satırlı, tek çizgili kırmızı cedvel içinde, söz başları kırmızı, kâğıt saykallıdır. Başta 10 varak boş bırakılmıştır. Bu nüsha, Bağdâdi’nin oğlu Muhammed tarafından 12 Cumada I, 1101’de istinsah edilmiştir.

Baş : بسمه و به نستعين . . و بعد فيقول عبدالقادر بن عمر البغدادي ، هذا كتاب في الاهرام والحجر المسمى بابي الهول ، كان مكتوبا على درج قديم قد اخلق كالعظم الرميم و امتحت اطرافه ، و تغرت اوصافه زاد عليه الميلي حتى كاد لا يرى ولا يقرى تمت العماظه من سياق الكلام و من اصوله الدائنة على هذا المرام اطلمني عليه بعض الاصحاح والنس من تجريدته و في بطون الاوراق تحلده ابتفاء للشواب من الكريم الوهاب فاجتهد . . في تصحيحه و تنقيحه اجابة لندائه و تأمينا لدعائه و سميت المقصد المرام في عجائب الاهرام ...

İstinsah kaydı (vrk. 90 b) : ... بحجز الكتاب محمد الله و عونته على يد ... العبد الفقير الى الله تعالى محمد بن عبد القادر البغدادي لطف الله به يوم السبت الثاني عشر شهر جمادى الأولى من شهر سنة ١١٠١ ... من الهجرة النبوية

10

Kitāb fi ‘t-tarācim

کتاب فی التراجم

Her nekadar bu eser Reisülküttap kütüphanesinde, fişte al-Bağdadi’ye isnâd edilirse de, bu eserin ona âit olup olmadığına

dâir eserde bir delil bulunamadığı gibi, kaynaklarda da zikrine tesadüf edilemedi. Bununla beraber bu nüshanın tavsifini burada vermeği uygun bulduk.

Reisülküttâp (Aşır Efendi kısmı) 627. Kahverengi meşin, basma şemseli, miklepli bir cild içinde, 147 varak, 27,5 × 15,4 (19,2 × 8,5) cm. eb'adında, 29 satırlı nesih, mürekkep siyah, söz başları kırmızıdır. Kitabın başında, kırmızı kareli cedvel içinde, eserde hal tercümesi verilenlere dâir 258 ismi havi bir fihrist vardır. İstinsah kaydı yoktur, XI.—XII./XVII.—XVIII. asır.

Baş : السيد عبدالرحيم العسيمي، و منهم العالم والفاضل الكامل الشريف عبدالرحيم ولد بمصر، و قرأ على علمائها وحصل العلوم الادبية... و أتى مدينة قسطنطينية في زمن السلطان بايزيد خان مع رسول اتاه من قبل السلطان غوري ملك مصر وكان القاضي بالمسكر يومئذ ابن المؤيد فزار الشريف المذكور و اكرمه غاية الاكرام وكان له شرح على البخارى اهداه الى السلطان بايزيد خان فاعطاه السلطان المذكور جائزة سنوية واعطاه مدرسته التي بناها قسطنطينية...

Son : ... ابن قريظ، محمد بن محمد بن عبدالرحمن بن احمد بن هبة الله بن احمد بن علي بن الحسين، ابن فرناص الخزاعي الامام ناصرالدين ابو عبدالله ولد سنة ٦١٣ وكان من اعيان العلماء الفضلاء الشعراء... ومن شعره... والله اعلم بالصواب واليه المرجع والمآب.

11

Risālāt at-tilmid

رسالة التلميد

Al-Bağdādi bu eseri «tilmid» kelimesinin mânasını izah için yazmıştır¹.

Fatih 3947. Ebrû kâğıt-kaplı, yarı meşin, miklepli bir cilt içinde, 172 varak, 20,3 × 14,5 (risâlenin yazı eb'adı, 17 × 10,7) cm. eb'adında. Bahsedilen eser muhtelif risalelerden derlenmiş olan mecmuada 6a—7b varaklarını işgal eden küçük bir risâledir. İstinsah kaydı yoktur, XII./XVIII. asır.

بسمه الحمد لله رب العالمين والصلاة... فهذه كتابات ذكرتها لمعنى التلميد فان لم اجد هذه الكلمة مذكورة في كتب اللغة المتداولة المدونة الجليل والحقير كالجهرة لابن دريد والصحاح...

¹ Bu risâle, *Macallat al-Maqtataf* c. 106, cüz 3, Kahire, Mart, 1946)'da Abd as-Saleh Muhammad Hârûn tarafından neşredilmiştir.

Bâgdâdî'nin, bundan sonra tavsif edilecek eserleri, yazdığı şerh-
lere yapmış olduğu fihristlerdir. Bu fihristler sırasıyla şunlardır :

12

Taxric al-abyāt alla'i istašhada bi-hā ar-Rađi fi Şarh al-Kāfiya تخریج الابیات التي استشهد بها الرضى في شرح الكافية

Ar-Rađi al-Astrābādi'nin *Şarh al-Kāfiya* adlı eserinde geçen şavâhidin bir fihristi olan bu eserin müellifin kendi elyazısı ile bir nüshası Şehid Ali Paşa kütüphanesindedir. Nüşhanın tavsifinden de görüleceği gibi, müellif bu fihristi eserin şerhine başlamadan önce yazmıştır.

Nüşhaları :

Şehid Ali Paşa 2429. Kâğıt kaplı yarı meşin, miklepli bir cild içinde, 60 varak, 20,8 × 13,6 (1b'nin yazı eb'adı 15,5 × 7,7) cm. eb'adında, 17 satırlı nesih, *Şarh al-Kāfiya*'de geçen şâhit beyitler siyah, müellifin ilâve ettiği beyitler ise kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Kitap yıpranmış bir haldedir. Son iki varak boş kalmıştır. 60b'de müellifin bir notu vardır. Kenarlarda 14b varağına kadar ince kalem ile beyitlerin kime âid olduklarına müellif işâret etmiştir.

1a'da şu kayıt vardır :

الابیات المسطورة في هذا المجلد بخط الاديب الفاضل الفهامة عبدالقادر بن عمر البغدادي شرحها شرحا... لا نظيره... توفي... خلال سنة ١٠٩٣ و ترجمته في تاريخ الاسلام للمدني
بسمه الحمد لله رب العالمين والصلاة... اما بعد في هذه شواهد شرح الكافية :
الحاجية لتعامة رضى الدين الاسترابادى... جردتها من الشرح ورتبتها على حروف الهجاء
واعتبرت في الترتيب آخر المقدم الذي اورده سواء كان بيتا او مصراعا او اقل فاني عازم على
شرحها وكتبت ما وجد من الشاهد بالاسود وما كملته بالاحمر انشد في باب التنازع...

Son ve istinsah kaydı :

ابتدا كتابها... عبدالقادر بن عمر البغدادي في جمع هذه الشواهد وترتيبها في ١٥ من
شهر رمضان المبارك من شهر سنة ١٠٧٢ من الهجرة وتم كتابتها في يوم الخميس ٢٩
من الشهر المذكور وعدة الابيات جميعها ٩٧٢ بيتا وفقن الله نثرنا جميعها امين.

Şehid Ali Paşa 2836. Tâmir görmüş, kahverengi meşin bir cild içinde, 117 varaktan müteşekkil, müellif'in eserlerini hâvi bir mecmûadır. Eb'adı 21,6 × 16,1 cm. dir. XII./XVIII. asırda istinsah edilmiştir. Risale bu mecmûada 31b — 81a arasını işgal eder. 31b'nin yazı eb'adı 15 × 6,6 cm. dir. 21 satırlı nesih, *şarh al-Kāfiya*'de geçen beyitler siyah mürekkeple, müellifin ilâve ettikleri kırmızı ile yazılmıştır, beyitler numaralanmıştır. Kâğıt az saykallıdır.

بسمه الحمد لله رب العالمين والصلاة ... وبعد فان الايات التي استشهد بها ... الرضى : Baş :
 في شرح الكافية قد شرحنا سابقا معدودة من أولها الى اخرها وهي ٩٧٥ شاهداً وقد احببت
 الان تجردها وترتيبها على حروف الابعاج واقتصرنا على القدر الذي اورده في شرح وما كان
 منها محذوف الصدر كله ومددت عليه بالمداد الاحمر وما كان محذوف العجز كتبت بحره
 بالمداد الاحمر وكتبت خارج السطر عدة كل شاهد بالرقم الهندي...

İstinsah kaydı (vrk. 81 a) :

تمت الايات يوم الخميس ١٦ شهر رجب من شهر سنة ١٠٨٢

Bundan önce tavsifi verilen nüshanın önsözü ile bu nüshanın önsözü karşılaştırılınca al-Bağdâdi'nin bu eseri iki defa yazmış olduğu, yâni birincisini eserin şerhine başlamadan önce kaleme aldığı, ikincisini de eserin şerhini bitirdikten sonra, yazdığı, hiç olmazsa sonradan mukaddimeyi değiştirdiği kanaatine varılıyor.

Şehid Ali Paşa 2509. Ebrû kâğıt kaplı, yarı meşin, miklepli bir cild içinde, cildin üst kısmı rutûbetteu iyice bozulmuş. 21,2×13,8 (15×7,5) cm. eb'adında, 19 satırlı nesih. söz başları kırmızı, kâğıt saykallıdır. Varak 1 a'da mecmuanın fihristi mevcuttur. Risâle bu mecmuada varak 73b — 123b arasındadır. Bu mecmuanın müstensihî al-Bağdâdi'nin oğlu Muhammad'dir. İstinsah tarihini zikretmemiştir.

İstinsâh kaydı (vrk. 123b): ... كتبها من خط مؤلفها الفقير محمد بن

عبدالقادر البغدادي في شهر ذي القعدة سنة ١١٠٤ ...

Reisülküttap 1178. Basma şemseli, miklepli, kahverengi meşin bir cild içinde 375 varaktan müteşekkil bir mecmua. 21×15,1 (14,7×8,5) cm. eb'adında. 23 satırlı nesih, söz başları kırmızı. Bahsedilen risâle mecmuanın 74b — 104a varaklarını işgal eder. Muhtemelen XII./XVIII. asırda istinsah edilmiştir,

Baş : Aynı.

İstinsâh kaydı : ... على يد ... احمد بن مسلم بن محمد بن مسلم الدلتجاوى

بلدا المالكي مذهبا الرفاعي طريفة.

Taxric al-ahādīt wa'l-ātār allati fi Şarḥ al-Kāfiya

تخریج الأحادیث والآثار التي في شرح الكافية

Bu eser, yine ar-Rađi al-Astrābādi'nin Şarḥ al-Kāfiya adlı eserinde geçen hadislerin kaynakları gösterilerek yapılmış bir fihristir.

Nüshaları:

Lâleli 114. Ebrû kâğıt kaplı, yarı meşin, bir cild içinde 37, varak, 20,8×14,7 (15×9,5) cm. eb’adında. 21 satırlı nesih, söz başları kırmızıdır. İstinsâh kaydı yoktur, XII./XVIII. asır.

Baş: بسمه و به ثقتی ... و بعد فهذا نخرج الاحاديث والآثار التي في شرح الكافية لنجم الأئمة ... الاسترأبادی تغمده الله ... الاعراب اورده فيه حديث الثب يعرب عنها لسانها لم اره بهذا اللفظ لا في كتاب التصحيف ...

Scn: ... و من خطه نقلت و هذا اخر الكلام ...

Şehid Ali Paşa 2838. XI./XVII. asra âit bir mecmûa içinde 1b — 18b varakları arasındadır. Satırlar muhtelif olup, 1b’nin yazı ab’adı 18×11,5 cm.. 24 satır söz başları kırmızı, kenarlarında tashihler vardır, tavsifi için bk. br. nr. 12 (ikinci nüsha).

Baş: Aynı.

Şehid Ali Paşa 2509. Eser bu mecmuada 1b—42b varaklarındadır. Tavsifi için bk. burada nr. 12 (üçüncü nüsha).

Baş: Aynı.

İstinsâh kaydı (vrk. 42b): ... كسبه من خط مؤلفه أنميد أنفق محمد بن عبدالقادر ... في من شهر ذى القعدة من سنة ١١٠٤ و صلى الله ...

Reisülkütta 1178. XI—XII/XVII—XVIII. asırlarda yazılmış olan bu mecmûada, varak 1b—36a arasındadır. Tavsifi için bk. burada nr. 12 (dördüncü nüsha).

Baş: Aynı.

İstinsâh kaydı (vrk. 36a): ... و بيض هذه النسخة من مسودة المؤلف أحمد الدلجاوى المالكي مذهبا الرفاعي، طريقة غفرالله ...

14**Fihrist asma aş-şu‘arā alladina istaṣhada ar-Rādī bi-şī‘rihim fi Şarḥ al-Kāfiya.**

فهرست اسماء الشعراء الذين استشهد الرضى بشعرهم في شرح الكافية

Reisülküttnp 1178. Bir mecmua olup, bahsedilen risâle varak 64 b den 71 a’ya kadar devam eder. Tavsifi için bk. burada nr. 12 (üçüncü nüsha).

Baş: بسمه و صلى الله على سيدنا محمد... اما بعد فهذه فهرست اسماء الشعراء الذين استشهد العلامة الرضى بشعرهم في شرح الكافية واسماء بعض العلماء الذين وقع ذكرهم فيه وقد ترجمتهم في شرح الشواهد التي اشتهروا بها وعينت اسم كل واحد في شرح البيت الذي وقع فيه

فمجموع ما ذكر من اسمائهم ٣٣٩ ... قال المؤلف... وقد وقع في شرح : Son :
الشواهد بعض ايام العرب فاحسبت ان انبه على مواضعها ، يوم الكلاب الثاني في البيت
الخامس والستين ... وكان الفراغ من بيبص هذه الورقات من مسودة مؤلفها يوم
الجمعة المبارك غرة شهر رجب الفرد من شهور سنة ١٠٨٩ على يد مبيضا احمد بن
مسلم بن محمد بن مسلم الدلتجاوى بلداً المالكي منهدبا الرفاعى طريقة ..

Şehid Ali Paşa 2509. Varak 138 b—145 b. Tavsifi için bk. nr. 12 c.

Şehid Ali Paşa 2836. Varak 96b — 103b. Yazı eb'adı 14,6 × 6,7 cm., 21 satırlı nesih. XII./XVII. asırda istinsâh edilmiştir. Tavsifi için bk. nr. 12b.

15

Taxric kalām sayyidinā 'Alī al-mensūb ilā Nahc al-balāğa.

تخریج کلام سیدنا علی المنسوب الی نهج البلاغة ...

Bu eser de ar-Radi'nin *Şar ħal Kāfiya* adlı eserinde geçen, ve hz. Alī'nin *Nahc al-balāğa*'da zikredilen sözlerinin tahracidir.

Reisülküttab 1178. Varak. 41b — 62a. Tavsifi için bk. burada nr. 12 c. da zikredilen

بِسْمِ اللَّهِ وَصَلَّى اللَّهُ... الحمد لله رب العالمين... اما بعد فاني اقول ان شرح : Baş :
الكافية للعالم... الشهير بالرضي... شرح قد اشتهر في جميع الافاق... وكان في اثناء شرحه
حسباً يقتضيه المقام يستند بالآيات القرآنية والاحاديث النبوية وكلام الصحابة والاثار ونوادير
لغة العرب والاشعار وكنت منذ عشرة سنين شرحت ما فيه من اشعار العرب والمولدين...
ثم اتبعته بتخریج الاحاديث النبوية والاثار سوى كلام سیدنا علی المنسوب الی نهج
البلاغة الذي جمع السيد الشريف الرضي.

Son : ... وهذا اخر ما اورده نجم الأئمة... الرضي في شرح الكافية... وكانت
البداية في تأليفه في الليلة الثامنة عشر من شعبان والانهاء في ليلة الثلاثاء الرابعة من شهر
رمضان من شهور سنة ١٠٨٢ من الهجرة... وبيضت وتمت في يوم السبت ثاني رجب الفرد
سنة ١٠٨٩ من الهجرة ...

Şehid Ali Paşa 2509. Varak 47b — 72a. Tavsifi için bk. nr. 12 c.

... كتبها من خط مؤلفها الفقير محمد بن عبدالقادر : İstinsah kaydı (vrk. 72 a):
البغدادي في شهر ذي القعدة سنة ١١٠٤ ...

Şehid Ali Paşa 2836. Varak 19b — 30b. 19b'nin yazı eb'adı 18,3 × 11,5 cm., kenarlarda hâşiyeler vardır. XII./XVIII. asırda istinsâh edilmiştir. Tavsifi için bk. nr. 12 b.

16

al-Abyāt allatī vaqa‘at fi Şarḥ Banat Su‘ad.

الآبيات التي وقعت في شرح بانة سعاد

İbn Hişām’ın *Şarḥ Banat Su‘ad* isimli eserinde şavâhid olarak geçen beyitlerin fihristidir.

Şehid Ali Paşa kütüphanesinde 2509. Varak 146b — 156b. Tavsifi için bk. burada nr. 12 c.

Baş : بسمه الحمد لله رب العالمين ... وبعد فهذه الآبيات التي وقعت في شرح بانة سعاد جردتها منه وكتبت مضاريمها ورتبتها على حروف المعجم التسهيل المراجعة...

Son : تمت الآبيات وعدتها ثلاثمائة وأربعة وتسعون بيتا وصلى الله ...

Şehid Ali Paşa 2836. Varak 104a — 113a. Tavsifi için bk. nr. 12, b.

17

Fihrist tarācim al-ulamā’ wa aş-şu‘arā’ ailati vaqa‘at fi Şarḥ Bānāt Su‘ad.

فهرست تراجم العلماء والشعراء التي وقعت في شرح بانة سعاد

Bu eser, İbn Hişām’ın *Şarḥ Banat Su‘ad* isimli esere yazmış olduğu hâşiyesinde hâl tercümesini vermiş olduğu şâir ve âlimlerin isimlerinin fihristidir.

Şehid Ali Paşa 2836. Varak 113b — 117a. Tavsifi için bk. nr. 12, b.

Baş : بسمه الحمد لله رب العالمين ... وبعد فهذه فهرست تراجم العلماء والشعراء التي وقعت في شرح بانة سعاد وترجمناهم في الحاشية التي كتبناها على الشرح المذكور...

Son : وراشد بن شهاب الشكري تمت فهرسة التراجم وعدتها ٢٥٣ ترجمه والله الحمد :

Şehid Ali Paşa 2509. Varak 157b — 160a. Tavsifi için bk. nr. 12 c.

İstinsah kaydı (vrk. 160a) : تم الكتاب على بدالفقيه محمد بن عبدالقادر أفندي البغدادي رحمه الله سلفه في ليلة الجمعة المباركة ٢٠ من شهر ذي القعدة من شهر سنة ١١٠٤

18

Şavâhid al-Muğnî ‘alā tartīb al-abvāb va’lhica

شواهد المغني على ترتيب الأبواب والهجاء

Bu eser İbn Hişām’ın *Muğni ‘l-labib* isimli eserinde şavahit olarak geçen beyitlerin fihristidir.

Reisülküttab 1178. Varak 116b—145a. Yazı eb'adı 16,5 × 12 cm., satırlar muhtelif olup, 13—20 arasında değişmektedir. Sonuna doğru sözbaşları kırmızı ile yazılmıştır. Tavsifi için bk. nr. 12, d.

Baş : شواهد المعنى على ترتيب الابواب والهجاء...

... تم هذا الترتيب ... ذل مؤلفه لطف الله بنا وبه وكان البداية في جمه وتأليفه
في الليلة ١٩ من شهر رمضان المعظم وكان الفراغ في الليلة ٢٩ من شهر سنة ١٠٧١ من
الهجرة ... من خط مؤلفه وعلقت هذه النسخة بخط مالكها من اولها واكل تعليقها الفقير ... احمد
الدلتجاوى المالكي ...

19

Fihrist ai-abyāt allati vaqā'at fi Şarḥ aş-Şāfiya li'r-Radī va li-'al-Cārbardi

فهرست الايات التي وقعت في شرح الشافيه للرضي وللجاربردى

Şehid Ali Paşa 2509. Varak 124b—137b. Tavsifi için bk. burada 12, c.

بسمه الحمد رب العالمين ... وبعد فقد شرحت فيما مضى شواهد شرحى الشافيه
الحاجبيه ... وقد عن لى الآن ان ارتب الايات ترتيب حروف المعجم ...

Son : تمت الايات بحمد الله وعونه وحسن توفيقه آمين

Şehid Ali Paşa 2836. Varak 82b—95a. Tavsifi için bk. burada nr. 12, b

Baş ve son evvelki gibidir.

Reisülküttab 1178. Varak 105b—113b. Tavsifi için bk. burada nr. 12, d.
XII./XVIII. asırda istinsâh edilmiştir.

20

Fihrist tarācim āş-şu'arā' alladina tarcamtuhum fi Şarḥ şāvāhid Şarḥay al-Şāfiya li'r-Radī wa'l-Cārbardi.

فهرست تراجم الشعراء الذين ترجمهم في شرح شواهد شرحى الشافيه للرضي والجاربردى

Yukarıda nr. 12, d. de tavsifi geçen eserde hâl tercümelerini vermiş olduğu şâirlerin isimlerinin fihristidir.

Raşid Efendi 1120. Varak 182a—182b. Tavsifi için bk. burada nr. 4, b.

Baş : بسمه الحمد لله رب العالمين ... وبعد فهذه فهرست تراجم ...

Son : ... وكان الفراغ من هذه النسخة يوم الاربعاء ١٨ شهر شوال سنة ١٠٨٢ :
وصلى الله على سيدنا محمد واله ...

İstinsâh kaydı yoktur, XII./XVIII. asır.

Taxric al-ahādīt wa'l-atār allati vaqa‘at fi Şarḥ al-wardiyya li İbn al-Wardi

تخریج الاحادیث والآثار التي وقعت في شرح الوردیه لابن الوردی

İbn al-Wardi'nin *al-Ttuḥfat al-wardiyya* isimli eserine yazmış olduğu şerhte geçen hadislerin fihristidir.

Şehid Ali Paşa 2509. Varak 43a—46b. Tavsifi için bk. burada nr. 12, c.

Baş: هذا تخریج الاحادیث التي وقعت في شرح الوردیه لابن الوردی باب الاعراب : من تعزى بجزاء الجاهلیة...

Son: ... قال المنصف وفول عائشة ان ابابكر رجل اسيف متى بقم مقامك رق قول : اخرجہ البخاری عنها من عدة طرق بغير هذا اللفظ الى هنا

Reisülküttab 1178. Varak 36a—39a. Tavsifi için bk. burada nr. 12 d.

Son : ... وهذا اخرما وجدناه في مسودة مؤلفه... والمبيض لهذا التخریج اللطيف... احمد الدانجاوی بلدا...